

УДК 65.012.8(477)

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Х. О. Мандзіновська, І. І. Перетятко

*Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна*

Здійснено критичний аналіз та класифіковано існуючі в науковій фаховій літературі складові економічної безпеки підприємства, доведено, що перелік функціональних складових економічної безпеки на мікрорівні варіюється як у кількісному, так і в якісному значенні. Це пояснюється тим, що поняття економічної безпеки різні науковці трактують неоднозначно, тому різні автори виділяють різні складові економічної безпеки підприємства. Запропоновано власне бачення структури економічної безпеки підприємства, в тому числі машинобудівних, яка безпосередньо дасть можливість комплексно охарактеризувати економічні відносини та забезпечити фінансову захищеність суб'єктів господарювання. Розглянуто головну мету кожної функціональної складової економічної безпеки підприємства. Враховуючи комплекс функціональних складових економічної безпеки підприємства, запропоновано певний перелік цілей, які підприємство в результаті своєї діяльності повинно досягти.

Ключові слова: безпека, підприємство, структура, економічна безпека підприємства, функціональні складові економічної безпеки.

Постановка проблеми. В сучасних реаліях більшість вітчизняних підприємств машинобудування вимушені працювати в умовах невизначеності та непередбачуваності. Нестабільна політична, соціальна та економічна ситуація в країні посилюють ступінь ризику прийняття рішень і функціонування підприємств загалом. Для забезпечення ефективного функціонування підприємства за таких обставин необхідні відповідні підходи, які дозволять проводити моніторинг діяльності підприємства з точки зору забезпечення його економічної безпеки за кожною його функціональною складовою. Таким чином, виникає проблема узагальнення та систематизації існуючих теоретичних підходів до виокремлення функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання формулювання структури економічної безпеки підприємства широко висвітлені працях таких науковців: А. Берлач [2], А. І. Васильчак та А. І. Веселовського [4], В. Є. Глушкова та Р. М. Редько [6], Н. Є. Гришко [7], Ю. Н. Гичевої [5], З. Б. Живко, М. І. Копитко, О. І. Рудої [10], М. Зацеркляного та О. Мельникова [11], С. М. Ілляшенко [13], Е. В. Камишнікової [14], І. Н. Карпунь [15], Д. Ковальова та Т. Сухорукової [16], В. М. Кузьомко [17], О. М. Ляшенко та В. Л. Безбожного [18], І. Г. Манцурова, О. В. Нусінова [19],

В. Л. Ортинського, І. С. Керницького, З. Б. Живко [21], Й. М. Петрович, О. М. Кіт, О. М. Семенів [22], С. Ф. Покропивного [23], Л. Г. Шемаєвої [25], І. П. Шульга [27], О. Ф. Яременко [28] та ін. Слід зазначити, що сьогодні серед фахівців та науковців, які досліджують цю проблему, немає єдиної думки з приводу визначення та поділу складових економічної безпеки та їх впливу на підприємство.

Мета статті — узагальнити та систематизувати існуючі теоретичні підходи до виокремлення функціональних складових економічної безпеки підприємства. На основі проведеного аналізу буде запропоноване власне бачення структурних елементів економічної безпеки підприємства та їх характеристика.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна з функціональних складових економічної безпеки підприємства має відображати специфіку реалізації заходів безпеки щодо окремих напрямів діяльності підприємства, його структурних підрозділів або ресурсів. Водночас у сукупності вони повинні гармонійно доповнювати одна одну, створюючи передумови для формування цілісної системи забезпечення економічної безпеки підприємства.

На жаль, у наявній науковій літературі недостатньо уваги приділено дослідженню саме змістової сутності складових економічної безпеки підприємства та чіткого визначення їх кількості. Це зумовлює виникнення об'єктивної необхідності у вивченні структури економічної безпеки підприємства.

За своєю суттю економічна безпека підприємства є складною категорією, і тому її структура включає в себе певні складові частини. З огляду на складність взаємозв'язків та взаємовпливів оточення підприємства і його внутрішнього середовища спробуємо виділити та проаналізувати функціональні складові економічної безпеки підприємства, під якими розуміють сукупність основних напрямів його економічної безпеки, що істотно відрізняються один від одного своїм змістом [20]. Аналіз фахової літератури [1–28] доводить, що перелік складових варіюється як у кількісному, так і у якісному значенні. Це пояснюється тим, що різні науковці поняття економічної безпеки трактують неоднозначно, тому різні автори виділяють різні складові економічної безпеки підприємства.

Сьогодні в науковій літературі існують різні підходи до визначення функціональних складових економічної безпеки підприємства, тому вважаємо за необхідне розглянути різні думки науковців щодо її структури.

Такі вітчизняні дослідники, як В. Забродський, І. Капустін, І. Плетнікова, С. Покропивний розглядають підприємство як багатофункціональну виробничо-господарську систему з виділенням таких функціональних складових економічної безпеки: фінансової, техніко-технологічної, політико-правової, інтелектуальної, кадрової, екологічної, інформаційної та силової [23]. Ця класифікація складових економічної безпеки підприємства особливо поширена серед економістів, що досліджують це питання.

Такої ж постановки проблеми дотримуються Д. Ковальов та Т. Сухорукова, які виділяють ще додатково ресурсну та соціальну складову економічної безпеки [16]. В. В. Шликов стверджує, що економічна безпека підприємства у своїй структурі містить такі складові: інтелектуальну, кадрову, фінансову, правову, технологічну,

інформаційну, екологічну, силову, та додає до них ринкову та інтерфейсну складові [26]. Останню складову характеризує надійність взаємодії підприємства зі своїми контрагентами.

І. Г. Манцуров та О. В. Нусінова [19] вважають за доцільне відокремити наступну структуру економічної безпеки підприємства: екологічна, інтелектуальна і кадрова, інформаційна, політико-правова, репутаційна, ринкова, силова, техніко-технологічна, фінансова.

Серед функціональних складових С. Ілляшенко виділяє дещо інші складові: фінансову, правову, інтелектуальну, інформаційну, кадрову, технологічну, ринкову, інтерфейсну, екологічну та силову. [13]

І. Н. Карпунь [15] виділяє такі функціональні складові економічної безпеки підприємства: екологічну, енергетичну, інтелектуальну і кадрову, інформаційну, політико-правову, ресурсну, ринкову, силову, соціальну, техніко-технологічну, техногенну, фінансову.

На думку О. Ф. Яременко, до існуючої структури економічної безпеки необхідно додати міжнародну складову, яка має суттєве значення для підприємства в сучасних умовах євроінтеграції. Вона вважає, що міжнародна складова гарантує безпеку зовнішніх відносин [28].

Ареф'єва О. В. та Кузенко Т. Б. в свою чергу виділяють такі функціональні складові економічної безпеки, як: фінансова, інтелектуальна., техніко-технологічна, політико-правова, ресурсна, екологічна, соціальна, інформаційна, силова та безпека праці [1].

З позиції А. І. Васильчак та А. І. Веселовського [4], економічна безпека підприємства має таку сукупність функціональних складових, як: екологічна, інтелектуальна і кадрова, інформаційна, політико-правова, ринкова, силова, техніко-технологічна та фінансова.

За розглянутими функціональними складовими економічної безпеки підприємства пропонуємо узагальнити їх сукупність за різними авторами (рис. 1.).

Як бачимо, існують певні відмінності у розподілі складових економічної безпеки підприємства. З одного боку, це можна пояснити тим, що перша група науковців певною мірою проводить дроблення певних складових на додаткові елементи, а друга — здійснює більше узагальнення.

Слід зазначити, що за результатами аналізу та систематизації вітчизняної літератури [1–28] щодо структуризації економічної безпеки підприємств ми вважаємо за доцільне розглядати такі функціональні складові, які безпосередньо дають можливість комплексно охарактеризувати економічні відносини та забезпечити фінансову захищеність суб'єктів господарювання, в тому числі машинобудівних підприємств, а саме: технологічно-виробничу, фінансову, силову, інтелектуально-кадрову, екологічну, законодавчо-правову, інформаційну, ресурсну, ринкову та інтерфейсну (рис. 2).

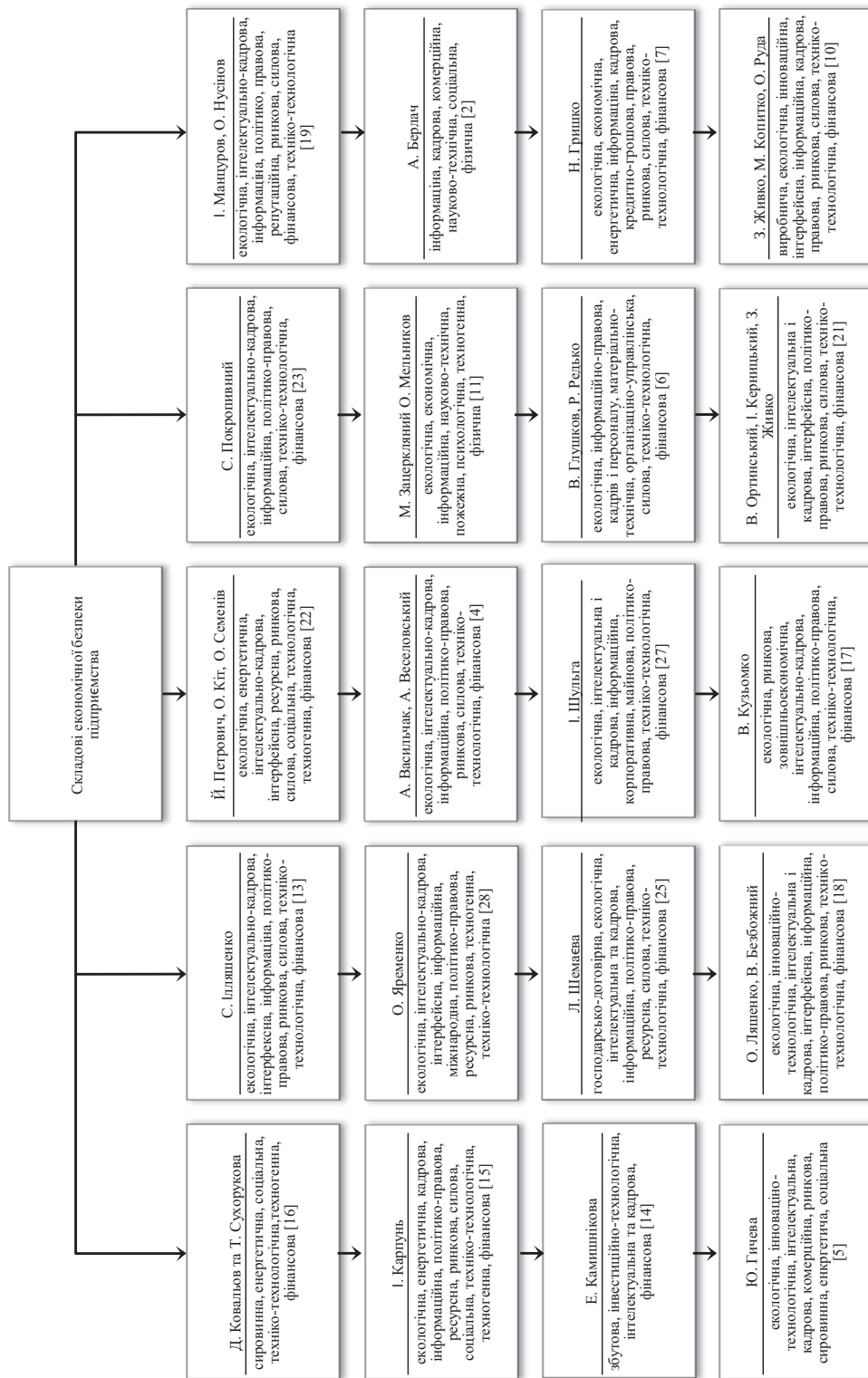

Рис. 1. Загальна схема існуючих функціональних складових економічної безпеки підприємства

Рис. 2. Структура та характеристика складових економічної безпеки підприємства

Отже, для досягнення найвищого рівня власної економічної безпеки машинобудівні підприємства зобов'язані проводити роботу щодо забезпечення максимальної безпеки кожної його функціональної складової.

Враховуючи комплекс функціональних складових, економічна безпека підприємства розглядається як процес і результатом реалізації якого повинно бути досягнення підприємством поставлених цілей. Перелік цих цілей залежить від галузі, в якій підприємство веде свою діяльність, його розміру, кількості залучених працівників, а також активності підприємства у зовнішньоекономічній та інвестиційно-інноваційній діяльності. В працях науковців [21] наведено орієнтовний перелік цілей економічної безпеки підприємства по кожній із складових з урахуванням особливостей вітчизняної економіки:

- досягнення підприємством фінансової стабільності та незалежності;
- створення на підприємстві вискоефективної системи менеджменту та управління та оптимальної організаційної структури;
- забезпечення технологічної незалежності підприємства.
- мінімізація негативного впливу виробництва на довкілля;
- забезпечення правового захисту підприємства у всіх аспектах його діяльності;
- ефективне інформаційне забезпечення для всіх структурних підрозділів підприємства, захист інформації підприємства та його комерційної таємниці;
- створення безпечних умов для персоналу, майна та капіталу підприємства, його інтересів та можливостей.

Адаптуючи цей перелік цілей економічної безпеки підприємства до специфіки функціонування вітчизняних підприємств, зокрема машинобудівних, можна доповнити його такими цілями:

- створення максимально сприятливих умов для ведення інноваційної діяльності;
- активізація зовнішньоекономічної діяльності з можливою міжнародною кооперацією;
- створення умов для поглиблення диверсифікації виробництва;
- створення максимально гнучкої системи ефективного використання ресурсів;
- протидія впливу дестабілізуючих чинників.

Комплексне вивчення структури економічної безпеки підприємства показує, що різноманітність підходів до визначення функціональних складових зумовлюється багатогранністю поняття та специфікою сфери його застосування.

Висновки. Теоретичне та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що для досягнення високого рівня економічної безпеки підприємство має забезпечувати структурну рівновагу основних функціональних складових. Авторське розуміння складу економічної безпеки підприємств, зокрема машинобудівних, полягає у розумінні її як системи технологічно-виробничої, фінансової, силової, інтелектуально-кадрової, екологічної, законодавчо-правової, інформаційної, ресурсної, ринкової та інтерфейсної складових, взаємодія яких призведе до ефективного функціонування та стабільного розвитку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств. Київ: Видавництво Європейського ун-ту, 2004. 170 с.
2. Берлач А. І. Безпека бізнесу. Київ: Університет «Україна», 2007. 280 с.
3. Варналій З. Проблеми і шляхи забезпечення економічної безпеки України. Економіка і управління. 2001. № 1. С. 18–29.
4. Васильчак С. В., Веселовський А. І. Економічна безпека підприємства та її складова в сучасних умовах. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. Львів: НЛТУ, 2010. Вип. 20.15. С. 98–105.
5. Гичева Н. Ю. Діагностика економічної безпеки підприємства. Економіка: проблеми теорії та практики. Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. Вип. 247. Т. IV. С. 634–636.

6. Глушков В. Є., Редько Р. М. Економічна безпека підприємства як динамічна категорія. Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія «Економічні науки». Вінниця: ВНАУ, 2012. Вип. 4(70). Т. 2. С. 47–52.
7. Гришко Н. Є. Економічна безпека підприємства — сутність, функціональні складові. Вісник НТУ «ХПІ»: Технічний прогрес та ефективність виробництва. Харків: ХПІ, 2009. № 36. С. 161–168.
8. Дикань В. Л., Воловельська І. В., Маковоз О. В. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Харків: УкрДАЗТ, 2011. 266 с.
9. Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2008. 240 с.
10. Живко З. Б., Копитко М. І., Руда О. І. Структура системи економічної безпеки промислового підприємства. Економіка та Фінанси. 2013. № 11. С. 8–12
11. Зацеркляний М. М., Мельников О. Ф. Основи економічної безпеки. Київ: КНТ, 2009. 337 с.
12. Іванюта Т. М., Заїчковський А. О. Економічна безпека підприємств: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури». 2009. 256 с.
13. Ілляшенко С. М. Економічний ризик: навч. посіб. Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. 220 с.
14. Камышников Э. В. Оценка уровня экономической безопасности машиностроительного предприятия. Бизнес Информ. 2009. № 7. С. 77–81.
15. Карпунь І. Н. Управління фінансовою санацією підприємства. Львів: Магнолія–2006, 2007. 418 с.
16. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия. Экономика Украины. 1998. № 10. С. 48–51.
17. Кузьомко В. М. Концептуальні підходи до виокремлення функціональних складових економічної безпеки підприємства. Формування ринкової економіки. 2011. № 26. С. 206–215.
18. Ляшенко О. М., Безбожний В. Л. Забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства як функція сучасного менеджменту. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія «Економіка». Донецьк: ДонНТУ, 2008. Вип. 33-1. С. 66–72.
19. Манцуров І. Г., Нусінов О. В. Методичні підходи до оцінки безпеки ринкового стану. Бізнес Інформ. 2011. № 9. С. 7–10.
20. Мунтіян В. І. Економічна безпека України: моногр. Київ: Квіц, 1999. 464 с.
21. Економічна безпека підприємств. Оргинський В. Л., Керницький І. С., Живко З. Б. та ін. Київ: Алерта, 2011. 704 с.
22. Економіка підприємства. Петрович Й. М., Кіт А. Ф., Семенів О. М. та ін. Львів: Новий Світ, 2004. 680 с.
23. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства. Київ: КНЕУ, 2001. 528 с.
24. Фокіна Н. П., Бокій В. І. Економічна безпека підприємства — найважливіша складова фінансової стійкості. Актуальні проблеми економіки. 2003. № 8. С. 111–114.
25. Шемаєва Л. Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією із суб'єктами зовнішнього середовища. Київ: Національний ін-т проблем економічної безпеки, 2009. 357 с.

26. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия. Санкт-Петербург: СПб ун-т России, Рязан. ин-т права и экономики МВД России, 1999. 138 с.
27. Шульга І. П. Формування системи економічної безпеки емісійної діяльності акціонерних товариств: автореф. дис. ... д. е. н.: спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності». Київ, 2011. 42 с.
28. Яременко О. Ф. Класифікація чинників фінансової безпеки промислових підприємств. Фінансова система України. Острог: Видавництво НУ «Острозька академія», 2011. Вип. 16. С. 242–247.

REFERENCES

1. Aref'ieva, O. V., & Kuzenko, T. B. (2004). Planuvannya ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv. Kyiv: Vydavnytstvo Yevropeiskoho un-tu (in Ukrainian).
2. Berlach, A. I. (2007). Bezpeka biznesu. Kyiv: Universytet «Ukraina» (in Ukrainian).
3. Varnalii, Z. (2001). Problemy i shliakhy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: Ekonomika i upravlinnia, 1, 18–29 (in Ukrainian).
4. Vasylchak, S. V., & Veselovskyi, A. I. (2010). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva ta yii skladova v suchasnykh umovakh: Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy. Lviv: NLTU, Vyp. 20.15, 98–105 (in Ukrainian).
5. Hycheva, N. Iu. (2004). Diahnostyka ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: Ekonomika: problemy teorii ta praktyky. Dnipropetrovsk: DNU, Vyp. 247, T. IV, 634–636 (in Ukrainian).
6. Hlushkov, V. Ie., & Redko, R. M. (2012). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva yak dynamichna katehoriia: Zbirnyk naukovykh prats Vinnytskoho natsionalnoho ahrarynoho universytetu. Serii «Ekonomichni nauky». Vinnytsia: VNAU, Vyp. 4(70), T. 2, 47–52 (in Ukrainian).
7. Hryshko, N. Ie. (2009). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva – sutnist, funktsionalni skladovi: Visnyk NTU «KhPI»: Tekhnichniy prohres ta efektyvnist vyrobnytstva. Kharkiv: KhPI, 36, 161–168 (in Ukrainian).
8. Dykan, V. L., Volovelska, I. & V., Makovoz, O. V. (2011). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: navch. posib. Kharkiv: UkrDAZT (in Ukrainian).
9. Donets, L. I., & Vashchenko, N. V. (2008). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: navch. posib. Kyiv: «Tsentri uchbovoi literatury» (in Ukrainian).
10. Zhyvko, Z. B., Kopytko, M. I., & Ruda, O. I. (2013). Struktura systemy ekonomichnoi bezpeky promyslovoho pidpriemstva: Ekonomika ta Finansy, 11, 8–12 (in Ukrainian).
11. Zatserklianyi, M. M., & Melnykov, O. F. (2009). Osnovy ekonomichnoi bezpeky. Kyiv: KNT (in Ukrainian).
12. Ivaniuta, T. M., & Zaichkovskiy, A. O. (2009). Ekonomichna bezpeka pidpriemstv: navch. posib. Kyiv: «Tsentri uchbovoi literatury» (in Ukrainian).
13. Illiashenko, S. M. (2004). Ekonomichniy ryzyk: navch. posib. Kyiv: «Tsentri navchalnoi literatury» (in Ukrainian).
14. Kamyshnikova, E. V. (2009). Otcenka urovnia ekonomicheskoi bezopasnosti mashinostroitel'nogo predpriatiia: Biznes Inform, 7, 77–81 (in Russian).
15. Karpun, I. N. (2007). Upravlinnia finansovoiu sanatsiieiu pidpriemstva. Lviv: Mahnoliia–2006 (in Ukrainian).

16. Kovalev, D., & Sukhorukova, T. (1998). Ekonomicheskaiia bezopasnost predpriatiia: Ekonomika Ukrainy, 10, 48–51 (in Russian).
17. Kuzomko, V. M. (2011). Kontseptualni pidkhody do vyokremlennia funktsionalnykh skladovykh ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: Formuvannia rynkovoï ekonomiky, 26, 206–215 (in Ukrainian).
18. Liashenko, O. M., & Bezbozhnyi, V. L. (2008). Zabezpechennia sotsialno-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva yak funktsiia suchasnoho menedzhmentu: Naukovi pratsi Donetskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Seriiia «Ekonomika». Donetsk: DonNTU, Vyp. 33-1, 66–72 (in Ukrainian).
19. Mantsurov, I. H., & Nusinov, O. V. (2011). Metodychni pidkhody do otsinky bezpeky rynkovoho stanu: Biznes Inform, 9, 7–10 (in Ukrainian).
20. Muntiiian, V. I. (1999). Ekonomichna bezpeka Ukrainy: monohr. Kyiv: Kvits (in Ukrainian).
21. Ortynskyi, V. L., Kernytskyi, I. S., & Zhyvko, Z. B. ta in. (2011). Ekonomichna bezpeka pidpriemstv. Kyiv: Alerta (in Ukrainian).
22. Petrovych, I. M., Kit, A. F., & Semeniv, O. M. ta in. (2004). Ekonomika pidpriemstva. Lviv: Novyi Svit (in Ukrainian).
23. Pokropyvnyi, S. F. (2001). Ekonomika pidpriemstva. Kyiv: KNEU (in Ukrainian).
24. Fokina, N. P., & Bokii, V. I. (2003). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva — naivazhlyvisha skladova finansovoi stiikosti: Aktualni problemy ekonomiky, 8, 111–114 (in Ukrainian).
25. Shemaieva, L. H. (2009). Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva na osnovi upravlinnia stratehichnoiu vzaiemodiieiu iz sub'iektamy zovnishnoho seredovyshcha. Kyiv: Natsionalnyi in-t problem ekonomichnoi bezpeky (in Ukrainian).
26. Shlykov, V. V. (1999). Kompleksnoe obespechenie ekonomicheskoi bezopasnosti predpriatiia. Sankt-Peterburg: SpB un-t Rossii, Riazan. in-t prava i ekonomiki MVD Rossii (in Russian).
27. Shulha, I. P. (2011). Formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky emisiinoï diialnosti aktsionernykh tovarystv: avtoref. dys. ... d. e. n.: spets. 21.04.02 «Ekonomichna bezpeka sub'iektiv hospodarskoi diialnosti». Kyiv (in Ukrainian).
28. Iaremenko, O. F. (2011). Klasyfikatsiia chynnykiv finansovoi bezpeky promyslovykh pidpriemstv. Finansova systema Ukrainy. Ostroh: Vydavnytstvo NU «Ostrozka akademiia», Vyp. 16, 242–247 (in Ukrainian).

ESSENCE DESCRIPTION OF FUNCTIONAL CONSTITUENTS OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY

Kh. O. Mandzinovska, I. I. Peretiatko

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
K.mandzinovska@gmail.com*

In the article a critical analysis has been carried out and the existing in the scientific professional literature constituents of economic security of an enterprise has been classified. It is well-proven that the list of functional constituents of economic security on

a micro-level is varied both in quantitative and qualitative values. It is explained that the concept of economic security is interpreted by different research workers ambiguously, that is why different authors select the different constituents of economic security of an enterprise. Our own vision of the structure of economic security of an enterprise has been offered including machine-building, which will directly enable to describe the economic relations in complex and provide the financial protection of subjects of management. The primary objective of every functional constituent of economic security of an enterprise has been considered. Taking into account the complex of functional constituents, the economic security of an enterprise, the certain list of aims which an enterprise must attain as a result of the activity has been suggested.

Keywords: *safety, enterprise, structure, economic security of an enterprise, functional constituents of economic security.*

Стаття надійшла до редакції 14.07.2017.

Received 14.07.2017.